PAPER - 6

MT

2017 .... 1200 **Seat No.** | | | | | | | |

MT - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - SEMI PRELIM - II PAPER - VI

Time : 3 Hours **Model Answer Paper** **Marks : 80**

	प्रथमः विभागः - गद्यम् ।	
उ.१.	**अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । टाटाकम्पनीप्रमुखेण विनायकः लण्डनस्थितां रॉयल-ॲकॅडमी-संस्था प्रति प्रेषितः यतः **प्रगताध्ययनं विनायकस्य कृते महत्त्वपूर्णम्।**	१
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरत । फलटणनगरस्था मणिशिलामयी सन्तज्ञानेश्वरमहाराजस्य प्रतिमा विशेषरूपा ।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत । विनायकेन नाट्यशालायाः कृते छत्रपतिशिवाजीमहाराजस्य प्रतिमा निर्मिता । - **असत्यम्।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	योग्यं पर्यायं चिनुत ।	१
१)	खल्वासीत् - **खलु** + **आसीत्** । २) पुनश्च - **पुनः** + **च** ।	
II)	चतुर्थपदं लिखत ।	१
१)	अल्पाः : बहवः :: पश्चात् : **अधुना** ।	
२)	मूर्तयः : प्रतिमा :: प्रगतिः : **उन्नतिः** ।	
III)	विशेषण-विशेष्य-अन्वितिः । **पूर्णाकृतिः, पारितोषिकाही** प्रतिमा ।	१
IV)	**ज्ञात्वा, मिलित्वा, नीत्वा** ।	१
उ.१.	**ब) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । लेरसिया ताभ्यां भ्रातृभ्यां साकं रुक्षमन्नमपि अभक्षयत् यतः **सः आत्मिकी-सम्पदम् अपश्यत्।**	१
II)	कः कं वदति ? **लेरसियामहोदयः ग्रामवासिनः** वदति ।	१

III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा योग्यं वा अयोग्यमिति लिखत । आत्मिक्याः सम्पदः किमपि मूल्यं न अस्ति । - **अयोग्यम् ।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत	१
१)	यावतीव = **यौ** + **अतीव** । २) तथेक्त्युक्त्वा = **तथा** + **इति** + **उक्त्वा** ।	
II)	समूहेतरपदं लिखत ।	१
१)	सह, सखा, साकम्, सार्धम् । - **सखा ।**	
२)	वसनम्, चीवरम्, सत्वरम्, अंशुकम् । - **सत्वरम् ।**	
III)	विशेषण-विशेष्य-अन्वितिः । **अधनौ, करुणापरौ** भ्रातरौ ।	१
IV)	**वीक्ष्य, प्रकटीकृत्य** ।	१
३.	**पृथक्करणम् । क्रमसंयोजनम् ।**	२
i)	लेरसियामहोदयः आत्मनः सत्यरूपं प्रकटितवान् ।	
ii)	ग्रामवासिनः चकिताः लज्जिताः चाभवन् ।	
iii)	धनिकाः लेरसियामहोदयं नेतुं तां कुटीमधावन् ।	
iv)	भ्रातरौ त्यक्त्वा लेरसियामहोदयः न्यान्यत्र गतः ।	
उ.१.	**क) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । रुग्णः सूर्योदयस्य **पश्चात्** आगच्छतु इति अनन्तभट्टस्य आज्ञा । प्रभाते बालसूर्यस्य किरणेषु पद्भ्यां चलनेन सोमशर्मा **आनन्दितः** अभवत् ।	१
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । अनन्तभट्टेन तस्य नियमानां पालनम् अपेक्ष्यते ।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । सोमशर्मा अनन्तभट्टं प्रति सानन्दं गतवान् । - **असत्यम् ।**	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	सन्धिविग्रहं कुरुत ।	१
१)	अनिच्छयैव - **अनिच्छया** + एव ।	
२)	स्पष्टीकुर्वन्नासीत् - **स्पष्टीकुर्वन्** + आसीत् ।	
II)	मेलनं कुरुत ।	१
१)	उपचारः - **चिकित्सा**	
२)	आमयाः - **रोगाः**	

III) गद्यांशात विशेष्ये चित्वा लिखत । - नैके **व्यवसायाः, उपचाराः** । १

IV) **कालेन, तेन, अनिच्छया, पत्न्या** । १

३. **पृथक्करणम् । जालचित्रं पूरयत ।** २

सोमशर्मा

बालसूर्यस्य किरणेषु पद्भ्यां चलनेन	प्रातराशं भक्षयित्वा	अनन्तभट्टस्यादेशेन	निर्झरस्य जले स्नात्वा
प्रसन्नः	**सन्तुष्टः**	**उद्विग्नः**	**शुचिर्भूतः**
अभवत्	अभवत्	अभवत्	अभवत्

द्वितीयः विभागः - पद्यम् ।

उ.२. अ) **पद्यांशौ पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **पृथक्करणम् ।** २

युद्धनाम	वर्णः	घोषः	कवयित्री कं नमति ?
कारगिल	**कषायः**	**जयतु जवानः**	**योद्धारम्**

उ.२. ब) **पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **शब्दज्ञानम् ।**

I) मेलनं कुरुत । १

१) प्रयाति - **आयाति**   २) गुणवान् - **गुणहीनः**

II) सुकृतिनः - **प्रमुदिताः, प्रभुपदरताः ।** १

२. **अन्वयपूर्तिः ।** २

यस्य वीर्यं, **कुलम्**, विचेष्टितं न **ज्ञायते** तेन **सङ्गतिं** न कुर्यात् इति **बृहस्पतिः** उवाच ।

क) **द्वे सुभाषिते शुद्धे पूर्णे च लिखत ।**

i) रक्ष **पात्रगतं स्नेहं प्रदीपश्रीविवर्धनम् ।** २
प्रयास्यन्ति विना तेन भस्मत्वं हि भवद्गुणाः ॥

ii) ज्ञानेन **पुंसां सकलार्थसिद्धिर्ज्ञानादृते काचन नार्थसिद्धिः ।** २
ज्ञानस्य मत्वेति गुणान् कदाचिज्ज्ञानं न मुञ्चन्ति महानुभावाः ॥

iii) गजाननं **भूतगणादिसेवितं कपित्थजम्बूफलसारभक्षितम् ।**
उमासुतं शोकविनाशकारकं नमामि विघ्नेश्वरपादपङ्कजम् ॥

ड) **वृत्तनाम चिनुत ।** १

महीपतेः ...... तेषाम् ॥ - **उपेन्द्रवज्रा ।**

तृतीयः विभागः - स्थूलवाचनम् ।

उ.३. अ) **गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**

१. **अवबोधनम् ।**

I) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत । १

चित्रं धर्मकामार्थमोक्षदम् । - **सत्यम् ।**

II) एकपदेन उत्तरं लिखत । १

मार्कण्डेयमुनिः चित्रकलायाः श्रेष्ठत्वम् उक्तवान् ।

२. **पृथक्करणम् ।** २

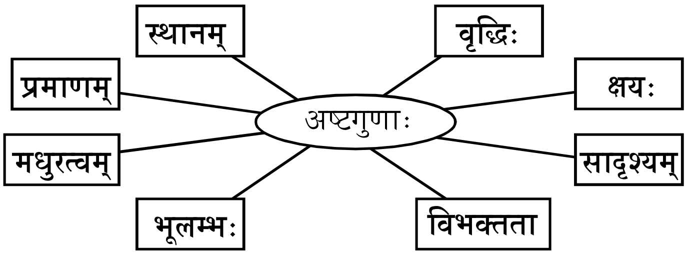

चतुर्थः विभागः - लेखनकौशल्यम् ।

उ.४. **यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ३ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**

अ) **कथापूर्तिः ।**

मञ्जूषातः उचितशब्दान् चित्वा कथां पुनर्लिखत । ५

आसीत् अङ्गुलिमालः नाम कश्चित् कुख्यातः चोरः । **गहने** अरण्ये स निवसति स्म । पथिकान् लुण्ठयित्वा तेषां अङ्गुलीश्च कर्तयति स्म । तासां मालां कृत्वा कण्ठे धृता तेन तस्मात् तस्य नाम अङ्गुलिमाल इति । **अङ्गुलीनां** सहस्रं धारयिष्यामि इति तेन प्रतिज्ञा कृता। कथमपि स ग्रहीतव्यः एतदर्थे राजा प्रयत्नशीलः आसीत् । राज्ञः एते प्रयासाः **पुत्राय** निवेदयितुं तस्य माता अरण्यम् आगच्छत् । प्रतिज्ञापूर्तये **एकस्याः** अङ्गुलेः आवश्यकता आसीत् । तदर्थं स मातरमेव अङ्गुलिकर्तनार्थम् अतर्जयत् । यावदेवासौ अङ्गुलिं कर्तयति तावत् प्राप्तस्तत्र भगवान् बुद्धः । स भगवान् अङ्गुलिमालं एकं **पर्णम्** अयाचत ।

ब) **३ पर्यायेषु १ विषयम् अधिकृत्य पञ्चवाक्यात्मकं निबन्धं लिखत ।** ५

१. व्यायामस्य महत्त्वम् ।

शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम् । शरीरसम्पदे व्यायामः आवश्यकः । व्यायामेन शरीरं लघु भवति । उत्थानयोग्यं चपलं च भवति । जठराग्निः प्रदीप्तः भवति । दीर्घकालपर्यन्तं शरीरं कार्यक्षमं वर्तते । मनुजः बलसम्पन्नः प्रसन्नचित्तः च भवति । व्यायामेन शरीरं व्याधिग्रस्तं न भवति तथा वार्धक्यं दूरं तिष्ठति ।

२. दीपावलिः ।

भारतीयाः तु उत्सवप्रियाः भारते च विविधपर्वाणि सम्पद्यन्ते । भारते दीपावलिः अतीव महत्त्वपूर्णा । अस्मिन्नेव दिने श्रीरामः वनवासतः अयोध्यां प्रत्यागतः । तस्य स्वागतं जनैः दीपमालाभिः कृतम् । ततः प्रभृति भारतीयाः अस्मिन्नेव दिने रात्रौ दीपमालां कृत्वा

स्वगृहाणि भूषयन्ति । जनाः नूतनवस्त्राणि धारयन्ति मिष्टान्नानि च भक्षयन्ति । गृहिण्यः गृहस्य शोभां रङ्गावलिभिः वर्धयन्ति । रात्रौ लक्ष्मीपूजनं कुर्वन्ति । सर्वे परस्परं मिलित्वा मङ्गलकामनां कुर्वन्ति ।

३. मम पिता ।

विनायकः इति मम जनकस्य नामधेयम् । सः राज्यशासनस्य कार्यालये कर्मचारी अस्ति । प्रतिदिनं प्रामाणिकतया कार्यालये कार्यं कृत्वा सायं स गृहमागच्छति । मम अध्ययने साहाय्यं करोति । क्वचित् अस्मान् प्रेक्षणीयस्थलान्यपि दर्शयितुं नयति । यद् यद् अस्माभिरिष्यते तत् तत् सर्वं सः अस्मभ्यं प्रयच्छति । किन्तु विद्याध्ययने तस्याग्रहः। अस्माकं सः अतीव प्रियः ।

क) **संस्कृतानुवादः ।**
८ वाक्येषु ५ वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादं कुरुत । ५

i) नद्याः जलं / नदीजलं निर्मलं वर्तते / अस्ति ।
ii) त्वं कदा ग्रामं गमिष्यसि ?
iii) मार्जाराय दुग्धं रोचते ।
iv) मेघाः / पयोदाः / जलदाः वर्षन्ति ।
v) समुद्रजलं क्षारं विद्यते / वर्तते ।
vi) प्रावृषि वर्षायां / वर्षार्तौ गगने इन्द्रधनुः दृश्यते ।
vii) देहली भारतस्य राजधानी अस्ति ।
viii) योग्यः आहारः शरीरस्य वर्धनाय आवश्यकः अस्ति / वर्तते ।

ड) **वाक्यरचना ।**
i) धातूनां प्रयोगः - ४ धातुषु ३ धातून् प्रयुज्य ३ वाक्यानि संस्कृतभाषया लिखत । ३
१) जनकः **कन्यायै** उपहारं **यच्छति** । २) चौरः धनिकस्य **गृहं प्रविशति** ।
३) सर्वे जनाः **मातृभूमौ** अतीव **स्निह्यन्ति** । ४) धीराः **प्रयत्नात्** न **विरमन्ति** ।

ii) अशुद्धिसंशोधनम् - अव्ययानि प्रयुज्य रचितेषु ४ वाक्येषु २ वाक्ययोः अशुद्धिसंशोधनं कुरुत । २
१) माता **बालकेन** सह आपणं गच्छति । २) **सङ्गणकस्य** समीपे मूषकः अस्ति ।
३) **गुरवे** नमः । ४) **बाल्यात्** प्रभृति व्यायामः आवश्यकः ।

पञ्चमः विभागः - व्याकरणम् ।

उ.५ **यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ५ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**
अ) **क्रियापदरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३
तृतीयपुरुष-एकवचनस्य रूपाणि लेखनीयानि ।

धातुः	द्वितीयः भविष्यकालः	प्रथमः भूतकालः	परोक्षः भूतकालः	वर्तमानकालः	आज्ञार्थः	विध्यर्थः
वस्(१प.प.) श्रु (५ प.प.)	वसिष्यति **श्रोष्यति**	**अवसत्** शुश्राव	**उवास** श्रृणोति	वसति **अश्रुणोत्**	**वसतु** श्रृणोतु	वसेत् **श्रुणुयात्**

ब) **नाम-सर्वनामरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
द्वितीया	**धनवन्तम्**	धनवन्तौ	**धनवतः**
चतुर्थी	**आत्मने**	**आत्मभ्याम्**	आत्मभ्यः
षष्ठी	तव	**युवयोः - वाम्**	**युष्माकम् - वः**
द्वितीया	**भवतः**	**भवतोः**	भवताम्

क) **धातुसाधित-विशेषणैः कोष्ठकपूर्तिं कुरुत । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

कर्मणि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्मणि विध्यर्थक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि वर्तमानकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्
पठितः **लिखितम्**	**करणीयः** **स्मर्तव्यम्**	**भूतवान्** **उषितवान्**	**विहरन्तः** **विचरन्**

ड) **समासाः । कोष्ठकपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

	समस्तपदम्	विग्रहः	समासनाम
i)	उपगङ्गम्	**गङ्गायाः समीपम्** ।	अव्ययीभाव समास
ii)	अधोमुखस्य	अधः मुखं यस्य सः ।	**बहुव्रीहि समास**
iii)	**शीतवासार्थम्**	शीतवासाय इदम् ।	चतुर्थी तत्पुरुष समास
iv)	अहर्निशम्	**अहः च निशा च एतयोः समाहारः** ।	समाहार द्वन्द्व समास
v)	अहितः	**न विद्यते हितं यस्मिन् सः** ।	नञ् बहुव्रीहि समास
vi)	अकिञ्चनच्छात्राः	**अकिञ्चनाः छात्राः** ।	कर्मधारय समास
vii)	दूरस्थः	दूरे तिष्ठति इति ।	**उपपद तत्पुरुष समास**
viii)	**सुनिश्चितम्**	सुष्ठु निश्चितम् ।	प्रादि तत्पुरुष समास

इ) **वाक्यपरिवर्तनम् । (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

i) **विनायकेन** बाल्ये एव मृत्प्रतिमाः निर्मातुं **प्रारभ्यन्त** ।

ii) **यद्यपि व्ययः कृतः तथापि** विद्याधनं वर्धते एव नित्यम् ।

iii) **सान्दीपनिः कृष्णं** वेदान् वेदयति / वेदयते ।

iv) **त्वं** मह्यम् एनं चन्द्रं **देहि** ।

फ) **सङ्ख्यावाचकाः । (रिक्तस्थानपूर्तिः ।) (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

i) कालिदासेन **त्रीणि** नाटकानि लिखितानि ।

ii) साधु **एकस्मिन्** उटजे निवसति स्म ।

iii) नाट्यशास्त्रम् इति **पञ्चमः** वेदः मन्यते बुधैः ।

iv) अहं दिनस्य **द्विवारम्** दन्तधावनं करोमि ।

षष्ठः विभागः - अनुवादकौशल्यम् ।

उ.६. अ) संस्कृतगद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत । ४

Once, a man went for hunting. He wandered in the forest throughout the day, but did not find a single animal. In the evening, when he was returning home, he saw a doe along with a fawn. The man chased it on the horse. But the doe disappeared somewhere. Then having taken her fawn, he tied it on the horse's back. Mounting the horse, after going a little further ahead that man saw that, even that doe who was restless due to affection for the fawn, was chasing the fawn. He thought - this doe doesn't care for her own life, wishes to protect the son. Oh ! Thinking that, I shall not disappoint her, he released the deer-fawn. The doe was delighted.

ब) संस्कृतपद्यांशौ पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत । ४

i) In this world, there is no greater destruction for men than imprudent (careless) action. Prosperity abandons and misfortunes surround and imprudent (careless) person from all sides.

ii) Excellence and truthfulness is understood in the course of conversation, while ones fickleness or firmness is understood by actual observation.

क) संस्कृतनाट्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत । ४

Courtier – His Majesty! By giving the milk-filled vessel, I indicated that our royal assembly is filled with learned people. There is no place for anyone else.

King – Then what was the Brahmin's answer?

Courtier – He replied - Just as sugar gets dissolved in milk and increases its sweetness, likewise, I will stay by involving myself with learned people and I will increase the beauty of the royal court.

King – Oh ! his answer is marvelous (extra-ordinary).

** ** ** ** **